

– De még mennyire! A kottáim tele vannak firkálva ilyesmivel... Miközben vezénylés közben belül éneklek a darabot, érzem a kezemben a vonósebességet. Rengeteg mindent mondok a vonósoknak a próbákon: ez a szólám már tastóra menjen (*sul tasto = a húr fogólap közeli részén történő játék. A szerk.*), ez bent a húrban, vagy a kápánál... Az az igazság, hogy a zenekar rendszerint veszi a lapot, de mindig akadnak fiatalok, akik csak néznek, mint a moziban...

■ *A zenekar előtt fokozott bitele van egy vonós múltú karmesternek?*

– Alighanem. De én mutatok is ám sok mindent! Elkérem a koncertmester hegedűjét, és minden tíz-tizenöt percben mutatok valamit. És sajnos nem érzem, hogy a fiatalok igazán képzettek lennének. A vonóhelyek, a bal kéz, hogy hogyan billent... Van mit csinálni! Azt látom, hogy nagyon sok fiatal nem érti, miről van szó. Például azt is tudni kell minden muzikusnak, hogy a dinamikai jelzés még nem karakter. Egy forte lehet drámai, de lehet boldog is. Egy piano lehet fenyegető, de lehet fáradt is. A dinamika még csak egy decibelszint. Nekünk meg kell állapítanunk, mi van a hangjegy mögött, mert a hangjegy csak egy halott dolog. Meg kell állapítanunk, milyen forte, milyen piano, milyen mezzoforte. Ez mind különböző játékmódo-

kat követel. Szerencsére én ezt meg tudom mutatni, illetve pontosan körvonalazva kérem. Minden karakternek megvan egyfajta játékmódja, amihez van egy jobb-kéz-technika. Ezt mind meg lehet tanulni szakmailag, és nem érzem, hogy ezt a fiatalok tudják. Olyan ez, mint a golf: mindenfajta domborzati viszonyhoz másfajta ütő kell.

■ *Mi a tapasztalata Genfben?*

– Ott is ugyanez a helyzet.

■ *Vajon nem arról van-e szó, hogy mindent, amiről beszélünk, a zenekari játék fortélyait, már a középiskolákban, a konzikban is tanítani kellene? Hiszen már a konzis növendékek is játszanak zenekarokban.*

– Dehogynem, ez messzemenően így van! Már a konzikban el kellene – és el is kell – kezdeni a magasrendű zenekari játékra való nevelést. Ezáltal nemcsak még jobb zenekarinak lennének, de sokkal kevesebb frusztrált zenekari zenész és karmester lenne. Mindezzel a zeneszerző-társadalom és a közönség járna a legjobban. De a kamarazene-oktatás szerepe is ugyanilyen fontos lenne, kezdettől mindvégig.

■ *A Zenekar egy korábbi számában jelent meg interjú Almási Zoltánnal, a Berli-*

Filharmonikusok hegedűművészeivel (Kaizinger Rita: Rengeteg kamarazénét kell játszani, Zenekar 2013/3, 43. oldal), s ebből megtudjuk, hogy a Berli-ni Filharmonikus Zenekarnak saját akadémiaja van, ahol a zenekari játékok el lehet sajátítani. Nem lehetne ehhez hasonlót Magyarországon is létrehozni?

– Lehetne, persze, de lássuk be, hogy ez viszont mindenekelőtt pénzkérdés. Az ilyesmihez óriási összegek kellene, a berliniek Karajan Akadémiaja is számos különböző helyről kap támogatást. Egészen biztos vagyok abban, hogy a legjelesebb magyar karmesterek, Kocsis Zoltán éppúgy, mint Fischer Iván, foglalkoztak már ilyen zenekari akadémia létrehozásának gondolatával, de erre idehaza egyelőre nincs lehetőség, túl sok pénz kellene hozzá. Helyette azonban lényegében minden magyar szimfonikus zenekarnál megvalósulnak a zenekar tagságát mozgósító kamarazenei koncertsorozatok és házi versenyek (utóbbiak például a Fesztiválzenekarnál). A kamarazene jelentősége óriási, mert az egyéni megmérettetés lehetőségét rejti magukban, stimulálják a muzsikust, kedvet csinálnak a gyakorláshoz, fejlesztik a hallását, fokozzák az egyéni kezdeményező kedvét – és még sorolhatnánk tovább az áldásos hatásokat. Csengery Kristóf

Munkaeszköz-e a hangszer?

Hangszerhasználati díj, vagy szolgálati hangszer

A jelenlegi fenntartói és támogatási rendszer nem veszi kellően figyelembe, hogy a szimfonikus zenekarok működtetésének – a többi művészeti ágtól eltérően, az álláshelyek fenntartásán és a művészi feladatok teljesítésén felül – egy rendkívül költséges, ugyanakkor a minőség és a teljesítmény szempontjából alapvetően fontos feltétele a megfelelő szintű hangszerpark. Ez pedig akár a zenekar, akár pedig a muzikus tulajdonát képezi, komoly kiadási tételként jelentkezik a zenekarok költségvetésében. A Munka törvénykönyve szerint a munkáltatói jogok gyakorlójának kötelessége a munkavégzéshez szükséges eszközök biztosítása. A muzikus esetében ez természetesen a hangszert jelenti, mégis sokan a saját instrumentumukon játszanak. Ezért elvileg járna a hangszerhasználati díj, amelyet azonban a hazai zenekarok döntő többsége képtelen kifizetni.

Kovács Géza, a Nemzeti Filharmonikusok ügyvezető igazgatója beszélt arról, hogy együttesében hogyan oldják meg ezt a kérdést, emellett a külföldi gyakorlatot is ismertette. Ízelítőt nyújtva a kisebb költségvetésű együttesek hangszerhasználati gyakorlatáról, Dr. Gyimesi László, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szövetségének főtítkára, a Magyar Művészeti Szakszervezetek Szövetségének elnöke pedig szakszervezeti szempontból járja körül a hangszerhasználati díjat.

■ *A Nemzeti Filharmonikusoknál milyen gyakorlatot követnek?*

– A mi zenekarunk a kormány által működtetett társaság együttese, amelyben kivétel nélkül munkavállalók tevékenyked-

nek, tehát a munkáltatói jogok gyakorlója kötelességének érzi a Munka törvénykönyve alapján, hogy a munkavégzéshez szükséges eszközöket, kottát, kottaállványt, munkaruházatot és hangszereket is

biztosítson – mondja Kovács Géza – Ezért elmondhatjuk, hogy a zenekar által használt hangszerek kétharmada állami tulajdon. Ez különösen igaz a fúvós hangszerekre, amelyeknél köztudottan sokkal na-

gyobb az amortizáció, mint a vonós hangszereknél. Viszont a magas-vonósok túlnyomó része, azaz 44 fő saját hangszerén játszik. Ezt is a szakszervezettel, üzemi tanácsal kialakított rend szerint honorálja a munkáltató. Minden hónapban fizetünk használati díjat, hiszen a muzsikások saját munkaeszközzel segítik elő a legmagasabb művészeti színvonal elérését.

■ Ha érkezne egy fiatal muzsikos, tudnának neki megfelelő hangszert biztosítani?

– Természetesen, hiszen akadnak hangszerek raktáron, de azok nem olyan minőségűek, mint a saját tulajdonúak, amelyek között néhány százezret és sokmillió forintot érő is akad. Mi igazságügyi szakértővel mérettük fel az állapotot, tíz évvel ezelőtt, amikor nagyjából stabilizálódott a pénzügyi helyzetünk. Akkor alakítottuk ki a most is működő modellt. Azóta érték és hangszertípus alapján kompenzálunk. Főleg hegedűk és brácsák vannak magántulajdonban. Nekünk megvolt rá a lehetőségünk, és erkölcsi kérdésnek tartottuk, hogy kifizessük ezt a díjat. A hazai együttesek nagy része – úgy tudom –, nem engedheti meg magának, hogy kompenzáljon.

■ Mi a helyzet a külföldi zenekaroknál?

– Roppant sokszínű a kép. Vannak együttesek, mint például a Bécsi Filharmonikusok, és sok nyugat-európai, valamint tengerentúli zenekar, ahol a próbajáték és az alkalmazás feltétele a saját tulajdonú mesterhangszer birtoklása. Ilyenkor természetesen olyan együttesekről beszélünk, ahol akkora a fizetés, hogy szóba sem kerül, hogy a hangszerért az együttesnek még külön juttatást kellene adnia. A német és a francia zenekaroknál általában biztosítják a megfelelő hangszert, de sokan ragaszkodnak a saját instrumentumukhoz, és ahol a munkáltató tudja, ott ezt kompenzálja. Jelentős összegekről van szó, hiszen egy fuvola is több millió forintot ér, a jobb minőségű trombitáért pedig kétfélmilliót is kell fizetni... A magyar zenekarok finanszírozási rendjébe alig-alig fér bele, hogy instrumentumokat vásároljanak, ráadásul akkor a személyes kiadásokra jut kisebb összeg. Bizony vannak zenekarok, ahol a tagok 100 000 forint alatti bérért muzsikálnak. Ebből megélni sem lehet, nemhogy mesterhangszert vásárolni... Annak pedig Magyarországon nem alakult ki a gyakorlata, ami Bécstől nyugatra már igen gyakori, hogy mecéná-

sok biztosítanak hangszereket a muzsikosoknak.

■ Nálunk az állam gyakorol még mindig basználó gesztusokat.

– Igen, noha úgy gondoltuk, ez csak a letűnt rendszernek volt a sajátja... Annak is megvolt a maga logikája, hiszen azok a hangszeres művészek, akik a nemzetközi mezőnyben megállták a helyüket, a külföldi fellépésük honoráriumának csak egy részét kapták meg, a többit az állam tette el. Viszont ezért cserébe munkaviszonyt adott, s a kimagasló előadók mesterhangszert kaptak.

■ Utána ezek a hangszerek a Nemzeti Filharmonikusokhoz kerültek...

– Aminek nagyon sajátos volt a deponálási módja, hiszen a mesterhangszerek az Operaház, illetve a Zenetudományi Intézet leltárában szerepeltek, a Filharmonia-hoz a teremhangszerek kerültek, a zongorák, csembalók, orgonák. Később úgy gondolták, hogy a Nemzeti Filharmonikusok leltárában nagyobb biztonságban vannak, mint a háromfelé szakadt, regionális kht-nél. Ez a mai napig furcsa teher, hiszen 15 év alatt nem sikerült elérni, hogy a valós felhasználók leltárába kerüljenek. Nálunk szerepelnek, miközben az ország különböző pontjain található.

■ Visszatérve a hangszerhasználati díjra, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar mennyit fizet a saját instrumentumokért?

– Ez értéktől függ. Tízezertől negyvenezer forintig. A húrokat is mi vesszük, de a karbantartás a muzsikosok feladata. Ha turnéra megyünk, akkor a biztosítást is ők intézik. Úgy gondolom, ez kölcsönösen jó helyzet. A számára legjobb hangszereken játszik a muzsikos, és a munkáltató is örül. Hiszen ha hosszú távot nézünk, akkor sem biztos, hogy ezekért a bérleti díjakért megfelelő instrumentumokat kapnánk... A rendszer működik, nincs panasz egyik oldalról sem. Teljességgel jogszerű, és kiállta minden ellenőrzés próbáját.

Hangszer-helyzet a kisebb költségvetésű zenekaroknál

A Kodály Filharmonia-ban a saját hangszer használata mellett 8 tag kivételével szükség szerint mindenkinek tudnak zenekari hangszert biztosítani. Jellemzően egy-két kivétellel a vonósok (bőgősök

részben) saját hangszeren játszanak, a többi hangszert a zenekar biztosítja. Pótlékok nem áll módjukban fizetni, de a hangszerek karbantartását anyagi lehetőségeikhez mérten biztosítják. Hangszervásárlásra 2008-ban 5 930 414 forintot, 2009-ben 16 585 725 forintot, 2010-ben pedig 9 053 200 forintot költöttek. 2011-ben és 2012-ben az fenntartói támogatás radikális csökkenése miatt viszont egyetlen fillért sem. Somogyi Tóth Dániel leginkább azon aggódik, hogy nem lesz kinek a kezébe adni a hangszereket, ha a bérhelyzet nem oldódik meg sürgősen.

* * *

A Szegedi Szimfonikus Zenekar hangszerparkja nagyrészt a zenekar tulajdonában van – mondja el Lukácsné Győző. Az elmúlt esztendőben sikerült átlagon felüli szinten ellátni a muzsikosokat a megfelelő instrumentumokkal. A fúvósok és ütősök csaknem teljes egészében kaptak új hangszert, azon vannak, hogy azt a néhány hiányt is mielőbb pótolják. A vonósoknál sem rossz a helyzet, csellóból és nagybőgőből kizárólag zenekari hangszerekkel bírnak, a hegedűk és a brácsa esetében is kevesebb, mint a fele zenész használ saját hangszert. Ez a két csoport egyébként 41 főt számlál. A saját hangszerrel rendelkező kollégáknak nem fizetnek hangszerhasználati díjat, de 2-3 évenként felvállalják a hangszereik karbantartási munkáinak költségét. Mivel a rendszeres használat, a fokozott igénybevétel sietteti hangszerek amortizációját, rendszeresen konzultálnak a zenészekkel az esetleges nagyjavításokról – legyen az saját, vagy zenekari hangszer – illetve lehetőségehez képest új hangszerek vásárlásának igényéről.

* * *

A Duna Szimfonikus Zenekarnál

Szklénár Ferenc véleménye szerint, amíg nem kezelik egységesen a szimfonikus zenekarok támogatását, hanem egy megörökölt és többszörösen csökkentett költségvetésből kell gazdálkodniuk, addig fel sem merülhet a rendszeres hangszervásárlás. Mivel a Belügyminisztériumtól kapott jelenlegi támogatás összege még a nonprofit kft. által kifizetett béreket sem fedezi, rendkívüli erőfeszítéseket kíván tőlük és a Duna Palota vezetésétől, hogy megvalósítsák szakmai terveiket. Hangszerhasználati támogatást nem kapnak; a hangszerek mi-

Szakszervezeti vélemény

„Mint számos kérdés, a hangszerhasználati díj is másnak látszik, mint ami valójában – mondja dr. Gyimesi László – A jogok léte egy pillanatilapig nem kérdéses, hiszen a Munka törvénykönyve minderről rendelkezik, mégpedig úgy, hogy a munkáltatónak gondoskodnia kell a munkafeltételekről és a munkaeszközökről. Ez a zenész esetében elsődlegesen a hangszer. Azt a Munka törvénykönyve valóban nem mondja, hogy a legjobb minőségűt kell biztosítani, viszont abból kiindulva, hogy a munkáltató jó munkát vár el, ahhoz jó minőségű munkaeszközre van szükség. A jogi rész rendben van, a magyar valóságban azonban nagyon gyakran találkozunk olyan helyzettel, amikor a jog rendben van, csak nem érvényesül, mert vagy a pénz, vagy a szándék hiányzik mögüle. Ehhez még a munkavállalók részéről aggodalom is társul, ami ugyancsak dupla fenekű. Ha nagyon határozottan lép fel egy szegényebb fenntartónál a zenekar vagy a szakszervezet, akkor sok minden veszélybe kerülhet... A munkavállaló mindig zsarolható, hiszen a munkáltató erre a kérésre azt felelheti: jó, akkor csökkentem a létszámot, mert ezt a díjat csak abból a pénzből tudom biztosítani. Ilyenkor a kollektív munkahely is veszélybe kerülhet, vagy ha valaki

egyéni lép fel, akkor ő maga tarthat attól, hogy az egzisztenciáját veszélyezteti, hiszen mondhatják azt neki, akad olyan tehetséges ember, akinek remek saját hangszere van, boldogan jön a helyére, és az instrumentumáért nem vár ellentételezést. A helyzet ezért nagyon összetett, s együttese válogatja, hogy hol milyenek a lehetőségek. A nemzetközi tapasztalat is hasonló, azzal az alapvető eltéréssel, hogyha külföldön van egy állami vagy közpénzből fenntartott zenekar, akkor ott betartják a szabályokat, amelyek ehhez a támogatáshoz vannak rendelve. Más a helyzet persze az alkalmi együtteseknél.

A közvélekedés szerint pedig, ha valaki valamilyen instrumentumon játszik, akkor valószínűleg ő maga is rendelkezik azzal a hangszerrel...

Az intézmények jelentős részére igaz a pénzszüke, s az, hogy ezért nem kompenzálják a saját instrumentumokat. Persze a korrekt megoldás az lenne, ha fizetnének érte, hiszen egy hangszer folyamatos használata költségekkel jár, ráadásul amortizálódik is... Az említett okok miatt azonban kérdéses az erőteljes fellépés, hiszen ha béremelésre sincs lehetősége egy zenekarnak, akkor valószínűleg erre a tételre sem jut pénz. A legfinomabb eszköz, és ez be szokott válni, az az, ha a kollektív szer-

ződésbe is bekerül a passzus, mely szerint a munka törvénykönyve alapján a munkáltató gondoskodik a munkaeszközről, s utána már könnyen meg lehet kérdezni, ezt milyen módon teszi. Az is lehetséges, hogy harmadik személytől vesz bérbe instrumentumot. Sokszínű kérdés ez. Amikor a kilencvenes évek elején elindult a zenekarok külön támogatása – ameddig meg nem változott a szabályozás –, akkor ennek jelentős részét hangszervásárlásra költötték az együttesek. Most, amikor ismét van állami támogatás, sehol nincs leírva, hogy ebből ne vegyenek instrumentumokat. A zenekar és a művész érdeke, hogy jó színvonalú hangszereken játsszon. Most nőtt az együttesek költségvetése, és ebbe hangszervásárlás vagy a használati díj fizetése is beleférne.

A szakszervezeti gondolkodás azonban az, hogy első helyen a foglalkoztatás áll, utána az alappérek következnek. A harmadik helyen pedig még mindig ott vannak a különböző egyéb juttatások. Ha ezeknél sikert érünk el, akkor következik a teljesítményhez kötött plusz pénz, és csak ezek után lehet a hangszerhasználati díjra gondolni, miközben tudjuk, hogy a jogok alapján máshol kellene tartanunk...”

(R.Zs.)

nimális, állagmegőrző javításait a jegyárbevételekből és a Zenekar egyéb felkéréseiből származó bevételekből tudják fedezni.

* * *

A Savaria Szimfonikus Zenekarnál

Mérei Tamás igazgató szerint azt, hogy náluk hány muzikus játszik a saját hangszerén, egzakt módon nem lehet megmondani, mert pl. akad olyan muzikusuk, aki darabtól függően váltja a saját és a zenekari hangszerét. Elmondása szerint jellemzően a fúvósok használják inkább a zenekari, a vonósok pedig a saját hangszereket. Ma már ezért nem tudnak pótlékot fizetni. Korábban, hat-hét esztendővel ezelőtt erre volt még lehetőség, az utóbbi években nem. Ezen szükség lenne változtatni a Nyugat-Európában, vagy akár világviszonylatban bevett gyakorlatnak megfelelően.

Mi a hangszerjavításhoz tudunk csak hozzájárulni, ha valaki a sajátján muzsikál. Ha pedig szállítás közben történik a sérülés, azért természetesen az intézmény felel. Egyébként 2000-ben vásároltunk a zenekarnak utoljára hangszert, egy zongorát, remélem azonban idén végre már meg tudjuk venni azt a timpanit, s a hat darab trombitát, amire oly régóta várunk.”

* * *

A Zuglói Filharmónia

a hangszervásárlásokat pályázati pénzből finanszírozta. Az elmúlt évben körülbelül 10 millió forint értékben kaptak hangszerjavításra, hangszerbeszerzésre támogatást. Ezen összegből vásároltak új hangszereket. Így jutott az együttes új harsonához, fagotthoz, brácsához. Sikert ért a timpanin kicserélésére a bőrt, beszereztek egy nádfaragó gépet, amely nagyon költséghatékonyan segíti a

zenekar mindennapi munkáját. Sikert ért továbbá ütőkhöz, és különböző hangszer-tartó eszközökhöz hozzájutni. Az együttesben, akinek van saját hangszere, azt használja, ellenszolgáltatás nélkül. Kisebbségi javításokat indokolt esetben rész-finanszíroz a Filharmónia.

* * *

A Szolnoki Szimfonikus Zenekarnál

minőségi bérpótlék rendszer működik, ahol sok más szempont mellett figyelembe veszik például a saját hangszer használatát is. A zenekar vezetői úgy gondolják hogy „egy-két különleges hangszer kivételével jobb, ha a művészek a saját hangszereiket használják. Ez az esetek többségében jobb minőségű, mint a zenekari, az ő életükben pedig az egyik legkényesebb munkaeszköz.”

R. Zs.